

فصل سوم: ضمیمه سیاستی

چک لیست ارزیابی اثرات مقررات پیش نویس ضوابط کارگزاران رمزیول
(مطابق اصول OECD و تجارب بین المللی)

۱. تعریف مسئله و هدف مقررہ

- مسئله مورد ادعا: بی نظمی بازار دارایی های دیجیتال و ریسک برای کاربران.
- هدف اعلامی: سامان دهی بازار، حفاظت از کاربر، ایجاد چارچوب نظارتی.
- مشکل: هدف تعریف شده کلی است و بدون سنجه مشخص (KPIs)؛ هیچ «معیار موفقیت» تعیین نشده است.

۲. شناسایی ذی نفعان

- کاربران خرد و حرفه ای → امنیت دارایی، سهولت دسترسی، شفافیت.
- کسب و کارهای کارگزاری → امکان فعالیت پایدار، جذب سرمایه، نوآوری.
- نهادهای حاکمیتی → (بانک مرکزی، مرکز ملی فضای مجازی، FIU، سازمان بورس، شورای رقابت، وزارت اقتصاد، وزارت ارتباطات، نهادهای انتظامی و ...) کنترل ریسک سیستمیک، جلوگیری از سوءاستفاده مالی.
- جامعه و اقتصاد کلان → اشتغال، سرمایه گذاری، اعتماد عمومی.

مشکل: سند فعلی مشارکت واقعی هیچ کدام از ذی نفعان را تضمین نکرده و آنها را در فرآیند نظرخواهی صرفاً به «ارسال نظر» محدود کرده است.

۳. گزینه های سیاستی (Policy Options)

۱. وضع موجود (Status Quo): ادامه فعالیت بدون مقررہ جامع، نظارت موردی.
۲. مقررہ پیشنهادی بانک (Draft): سخت گیرانه، متمرکز بر بانک ها، تضامنی بودن، سرمایه سنگین.
۳. گزینه تناسبی (Proportionate Regulation): چارچوب مبتنی بر ریسک، سرمایه پله ای، مشارکت چند نهادی، مسئولیت تفکیک شده.
۴. گزینه ترکیبی (Hybrid): اجرای تدریجی مقررہ با ارزیابی دوره ای + تشکیل شورای مشورتی و بازوی اجرایی + نهاد صنفی خودتنظیم گر (SRO) در کنار بانک.

مشکل: بانک صرفاً گزینه ۲ را مطرح کرده و هیچ گونه بررسی تطبیقی یا سناریوی جایگزین ارائه نداده است.

۴. تحلیل هزینه-فایده (Cost-Benefit Analysis)

- کاربران:
 - سود/احتمالی: افزایش ظاهر شفافیت.
 - هزینه واقعی: محدودیت تراکنش، ریسک بلوکه شدن، خروج به بازار خارجی.
- کسب و کارها:

- سود/احتمالی: رسمیت بخشی.
- هزینه واقعی: سرمایه و سپرده سنگین، مسئولیت تضامنی، توقف نوآوری، ریسک ورشکستگی، انحلال، تقویت بازار زیرزمینی و شروع فعالیت غیررسمی کسب و کارها.
- نهادهای حاکمیتی:
 - سود/احتمالی: افزایش قدرت کنترل بانک.
 - هزینه واقعی: افزایش بار حقوقی (شکایات، ابطال مقررات)، تضعیف هماهنگی نهادی، بی‌اعتمادی اجتماعی.
- اقتصاد کلان:
 - سود/احتمالی: ظاهراً ثبات بیشتر.
 - هزینه واقعی: خروج سرمایه/نیروی انسانی، رشد اقتصاد زیرزمینی، کاهش نوآوری.

۵. تحلیل ریسک‌ها و جابجایی ریسک (Risk Transfer)

- ریسک عملیاتی: از کارگزار به مدیران (م۲۸).
- ریسک فرااختیاری (/OFAC تحریم): از نهاد ناظر به کاربر (م۳۳).
- ریسک نقدینگی: از سیستم بانکی به کارگزار (م۳۰).
- ریسک حقوقی: از دولت به قوه قضائیه (م۵۷ – ولی بدون طی مراحل قضایی).
- نتیجه: انتقال یک‌سویه ریسک‌ها به بازیگران ضعیف‌تر (کاربر و کسب‌وکار)، بر خلاف اصول تنظیم‌گری.

۶. آثار مقایسه‌ای با تجربه‌های بین‌المللی

- FATF: تأکید بر تناسب و رویکرد مبتنی بر ریسک؛ نه ممنوعیت مطلق.
- IOSCO: شفافیت در Delist و مکانیزم اعتراض؛ نه اختیار مطلق ناظر.
- MiCA (EU): کف سرمایه معقول + بیمه و صندوق جبران خسارت؛ نه سرمایه نجومی یا مسئولیت تضامنی.

۷. نتیجه‌گیری RIA

- پیش‌نویس فعلی فاقد تحلیل RIA است و اگر بدون اصلاح تصویب شود، هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی آن بر منافع ادعایی می‌چربد.
- گزینه تناسبی (Proportionate Regulation) یا ترکیبی، از نظر هزینه-فایده برتر است.
- اجرای سند پیشنهادی بدون RIA، نقض آشکار اصول سیاست‌گذاری OECD و مغایر اصل مشارکت مؤثر ذی‌نفعان خواهد بود.

پیشنهاد:

بانک مرکزی موظف شود پیش از هرگونه تصویب، RIA کامل شامل گزینه‌های جایگزین، تحلیل کمی اثرات و سنجه‌های موفقیت منتشر کند.